

kevés óraszámában. Mintha Franciaországban az u. n. laikus iskola nem lenne szintén harc, harc a polgári köztársaságtól divergáló egyházi befolyással szemben. Természetesen Herriot sem szólna bele, hacsak az egyházzal lenne szó, de itt már egyenesen a polgárságot állítják pellengérré!

Mindenesetre kifakadás azért nincs a részéről s tulajdonképpen újra csak pártállását védi s a szovjet közoktatás eredményeiről a legteljesebb csodálat hangján nyilatkozik. Akárcsak az irodalmi termésről is, amelynek franciára fordított kötetéről híven beszámol. A legbelemélyedőbb leírást azonban a zenei résznél kapjuk (Herriot zeneesztéta is), amely mégis csak távol áll a fogalmi világtól s a hazai korteshadjáratokban is kevés szerepet játszhat. Az üzemi termelés részletleírásain kívül itt nyilvánul meg legnyitabban az új dolgok átértékelésére beállított őszinte érdeklődés.

Azt gondolnók, hogy a következő, filozófiai részben ugyanigy lesz, de csalódunk. Ahogy a részletmegértésen túl a társadalmi alapszövehez ér s annak értelmi rendszeréhez, világlátásához egyszerre felmondja a szolgálatot. Megcsöknyösödik valami előtt, amit nem hajlandó teljes horderejében felfogni. A dialektikus materializmus, s általában a forradalmi ideológia magyarázata a legpongyolább nála, ami egyben a francia értelmiségre is világot vet, akiknek ez a könyv kalauzul igyekszik szolgálni. Némely kérdést egyszerűen „német filozófiai“ hatásokkal intéz el: „Made in Germany“, noha már Engels s utána Plechanov is bőséges szerepet juttattak a 18. századi francia materialistáknak, s a 19. századbeli francia utópista szociálistáknak a dialektikus materializmus kialakulásában. De hiába, a francia polgári hűség ma sem tudja megbocsátani, jobban mondvá ma is ellenérvül használja, hogy Marx történetesen németnek született s nem a francia stílus-hagyományok szellemében írt.

Filozófiával azonban nem lehet végezni egy könyvet, amelyet írója a hangulatkeverő akkordokat kedvelő közönségnek szánt. Közbeesik hazafelé egy kis állam, Lettonia, jó lesz az zárókőnek. „Átmenet nyugat felé, átmenet telve bájjal.“ Bájjal, ami középkori visszaemlékezések sorát idézi fel. Aztán már csak egy csomó jelző marad hátra a „vitéz Litvániáról“ stb., akárcsak a Balkánon. Hja, ott a balkán-paktumról volt szó, itt meg a baltiról. Vége a bár fenntartással élő, de mégis megnyílt érdeklődésű Herriot-nak s átveszi a helyét a nagy nyugati pártfogó-állam követe, aki kis államok kis politikusaiknak bókákat osztogat.

(Marosvásárhely)

Dávid István

A PARIZSI ÚT. Ignazio Silone legújabb könyvében A párizsi út-ban (Die Reise nach Paris-Oprecht & Helbling) nem mint regényíró, hanem mint novellista jelenik meg. Az antik tragédia komor, megmászhatatlan végzete nehezedik itt is, mint Fontamara regényében a nyomoruságos cafónikra. De ez a tragikus végzet nem isteni eredetű, mégcsak nem is az emberi lélek ismeretlen mélységeiből tör elő, hanem a társadalmi, gazdasági és politikai viszonyok következménye. Silone mindent mellőz, ami ennek a meglátásnak a tisztaságát zavarhatná. Elbeszélésének alakjait, a cselekményt, a körülményeket a legnagyobb mértékben leegyszerűsíti, tömöríti, általánosítja, mégis minden mozzanatuk eleven, élet a szó legteljesebb értelmében. Nem sematikus papírmásé figurák, nem doktrínér vezércikk-szólamok, hanem egyéni és szociális valóságoknak egészében átfogott, esetlen, tudatlan, küzködő, tapogatózó emberek — cafónik, a maguk darabos, faragatlan, drasztikus életlátásával. — Silone nem prédikál és nem átkozódik. Egyszerűen megmutatja: imé ez a cafónik élete, a faszita állam... Azonban a fényképező lencse elfogulatlan tárgyilagossága mögött a testvérszív végtelen szeretete, fájdalma és reménye világit. Minden elnyomottak és kizsákmányoltak arca rajzolódik ki a cafónik portréiban, az ő hangjuk beszél e nyomoruságos abruzzói parazs-

tokból. — A cafóni sors: az egyhangú állati robot és a polenta elől nincs menekülés. Hiába minden egyéni vak vergődés. Cafóni lettél, cafóni maradsz — lehetne itt a bibliai mondást variálni. Ezt példázza „A párizsi út” hősének Benjaminónak, ezt Simplíciónak, a naiv anarchista prófétának elkerülhetetlen végzete. Aki egyszer a cafóni sorsba született és akit ismeretlen, felfoghatatlan és rettentő hatalmak arra itéltek, hogy egész életében polentát egyen, az hiába menekül. A társadalmi viszonyok könyörtelen mechanizmusa összelapítja, préseli, ide-oda dobálja a tehetetlent, hogy végül megint csak a cafóni-sorsba, a polentához taszítsa vissza. Benjaminó a párizsi út, e lidércnyomásos lázalom végén rájön a cafóni életfilozófia alfájára és omegájára: „Aki egy új út kedvéért elhagyja a régit, az elhagyja a polentát, hogy megint csak polentára bukkanjon...” — Aki ifjúkorában elkövette azt a balgaságot, hogy anarchizmust és egyenlőséget prédikált a cafóniknak, azt mindörökké az állam ellenségének tekintik. Simplíció, az ember eredendő jóságába vetett hit e fanatikusa az egyetemes bűnbak minden államellenes bünténynél, amit a környéken valaha is elkövettek. Simplíció, a „rend” nevű végzet életfogytiglani zsákmánya, a cafónik regényes fantáziájában a régi brigantik utódja, a szegények és elnyomottak megbosszulójává lesz. A „rend” és a néphit egyaránt végzetszerű tévedése veszedelmes felforgató, a gazdagok, a fasiszta hatóságok remét formálja a naiv, álmódzó asztalosból, aki a meg nem érdemelt dicsőség elől végül is menekülni kénytelen. Mialatt a hatóságok halálra keresik és a cafónik fegyverrel, élelmiszerral és önkéntesekkel próbálják segíteni, Simplíció mint az útszélen összerokadt állat, nyomorúságosan, egy pásztor kunyhója mellett vergődve, köhög ki a számüzetésben szerzett tüdővészben az önkéntelen dicsőséget. A „rend” már csak a hulláját foghatja el. „A holttestnél, a kunyhó mellett csupán négy karabinieri maradt vállrövetett fegyverrel. Ugy néztek ki, mintha Simplíciót fenyegetnék: — Lövíünk, ha szökni próbálsz! — (De Simplíció már ellillant.)” — A robot elől, a polenta elől, a „rend” elől a cafóni csak a halálba menekülhet. A másik út, a nehezebb, áldozatosabb, de az életbe vezető út az összetartás, valamennyi cafóni tudatos harca a faszizmus ellen, a „Fontmara” útja. — A svájci olasz emigránsok és a faszizmus spicilije között folyó furfangos, elszánt és véres küzdelem képét mutatja meg Silone „A róka” című novellában. A baromfiólatk atomos, vérengző réme és egy, az életmentőinek bizalmával rútul visszaélő fasiszta spicli párhuzamos története képezi a cselekményt, amelynek végén a róka életével fizet a baromfiorzásért, de a spicli, aki már egyszer a csapdában volt, nemcsak hogy megmenekül, de az illegális antifaszista csempész szervezet összes papírjait is megkaparintja. A faszizmus mindenre elszánt bérenceit nem hatja meg az ellenfél magasabb emberiességből eredő szánalma. Az osztályharcban nincsen könyörület. — Az utolsó két novella: „Letizia” és „Don Aristotile” a cafóni falvak évszázados szellemi sötétségének apró hasznélvezőiről, a siratóasszonyról és a nyilvános irnokról ad remek zsánerképet.

(Bécs)

Mátrai Ede.

A FALU MÁSİK ARCA. 1. Nagy Lajos kitünő faluregénye, a Kiskunhalom után, vagy vele körülbelül egyidőben egy másik parasztregény is jelent meg a magyarországi könyvpiacra, Darvas József Fekete kenyere. A regényt módomban volt kéziratban is olvasni, ami többek között azt jelenti, hogy teljes egészében, okos meggondolások vezette kihagyások és önkéntes cenzurák nélkül olvastam, tehát pontosan úgy, ahogy Darvas József azt megírta, elképzelve, felvázolta a látottak nyomán. Darvas József falusi fiu, tanító, a nép között született, ott él, egyszerűval vérségi kapcsolatai a parasztsággal nem is vonhatók kétségbe. Ismerem viszont Nagy Lajos Kiskunhalmának születési körülményeit is, amik ennek éppen az ellenkezői. Egy hathetes fa-